

ข้อเสนอเชิงนโยบายและกฎหมายเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็ก

จากความรุนแรงตามกรอบความตกลงอาเซียน*

THE POLICY PROPOSAL AND LAW FOR CHILDREN'S RIGHTS PROTECTION
FROM VIOLENCE ACCORDING TO ASEAN FRAMEWORK AGREEMENTณัชฎาภรณ์ รัตนวรากันต์¹, อนูเทพ สุขศรีวงศ์^{2*} และ พันธุ์ทิพย์ นวานุช³Nashayagal Rattana vorragant¹, Anuthep Sooksriwong^{2*} and Punthip Navanuch³¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี ประเทศไทย¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Muban Chom Bueng Rajabhat University, Ratchaburi, Thailand²สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เชียงราย ประเทศไทย²Chool of Law, Mae Fah Luang University, Chiang Rai, Thailand³คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ เชียงใหม่ ประเทศไทย³Faculty of Law, North-Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand

*Corresponding author E-mail: anuthep_s@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) รวบรวม วิเคราะห์ กรอบความตกลงอาเซียนเกี่ยวกับความรุนแรงต่อเด็ก 2) รวบรวม วิเคราะห์ นโยบาย และกฎหมายภายในประเทศเกี่ยวกับความรุนแรงต่อเด็ก และ 3) จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย และกฎหมายเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็กจากความรุนแรงตามกรอบความตกลงอาเซียน โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น ครู นักจิตวิทยา ผู้พิพากษา อัยการ ตำรวจ คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และแบบลูกโซ่ ผลการวิจัย พบว่า เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในกลุ่มอาเซียน ประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีได้มากกว่าหลายประเทศ ทั้งการกำหนดนโยบาย การแก้ไขกฎหมาย และกลไกคุ้มครองสิทธิเด็กภายในประเทศ ปัญหาด้านนโยบาย ได้แก่ การตั้งครม.ในวัยรุ่น ความซ้ำซ้อนของจำนวนโครงการที่มีลักษณะเดียวกัน ปัญหาด้านกฎหมาย ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ไม่ได้รับรองสิทธิในการทำงานของเด็ก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 กำหนดเกณฑ์อายุขั้นต่ำในการหมั้น และการสมรสขัดต่ออนุสัญญาสิทธิเด็ก ปัญหาในการปฏิบัติงานส่วนหนึ่งเกิดจากทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน และกระบวนการยุติธรรมที่ล่าช้า ดังนั้น ต้องนำเด็กที่ตั้งครม.ในวัยรุ่นกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาเน้นการสร้างอาชีพ บูรณาการภารกิจระหว่างหน่วยงานเพื่อลดความซ้ำซ้อนของโครงการ แก้ไขการรับรองสิทธิในการทำงานของเด็ก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 กำหนดเกณฑ์อายุขั้นต่ำในการหมั้น และการสมรส เป็น 18 ปีบริบูรณ์ มาตรา 1562 ให้เด็กสามารถฟ้องบุพการีได้ในกลุ่มคดีที่เป็นความรุนแรงต่อเด็ก ปรับทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน กำหนดให้คดีความรุนแรงต่อเด็กมีความสำคัญลำดับหนึ่ง

คำสำคัญ: นโยบายและกฎหมายเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็ก, สิทธิเด็ก, ความรุนแรงต่อเด็ก, กรอบความตกลงอาเซียน

* Received July 6, 2024; Revised August 6, 2024; Accepted August 13, 2024

Abstract

The purpose of this research article is to 1) Collect and analyze the ASEAN Framework Agreement on Violence against Children, 2) Collect and analyze policies and domestic laws regarding violence against children, and 3) To prepare policy proposals and laws to protect children's rights from violence in the light of the ASEAN framework agreement. This is an action research which collecting data through documentary research, semi-structured interviews, and non-participant observation. Target groups are those working with children such as teachers, psychologists, judges, public prosecutors and police. The sample was selected by using a purposive and chain method. The results of the research found that Thailand has implemented the ASEAN framework agreement more than countries in the ASEAN group. Including setting policies, amending the law and domestic mechanisms to protect children's rights. Policy issues include teen pregnancy and duplication of projects with the same characteristics. Legal issues include: the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 does not guarantee children's right to work, the Civil and Commercial Code, B.E. 2468 sets the minimum age for engagement and marriage is contrary to the Children's Rights Convention. Operational problems, some are caused by the attitude of the operator and the delay in the justice process. Therefore, children who are pregnant in adolescence must be brought back into the education system with emphasis on creating careers; integrate missions between agencies to reduce project duplication; Amending the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560 to ensure children's right to work; Amending the Civil and Commercial Code, B.E. 2468 to set the minimum age for engagement and marriage to be 18 years of age and section 1562 allows children to sue their parents in cases involving violence against children; Adjust the attitude of operators; Give top priority to cases of violence against children.

Keywords: Policies And Laws to Protect Children's Rights, Children's Rights, Violence Against Children, ASEAN Framework

บทนำ

ประเทศสมาชิกอาเซียน (Association of South East Asian Nations : ASEAN) 10 ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย ประเทศบรูไน ประเทศลาว ประเทศเวียดนาม ประเทศสิงคโปร์ ประเทศมาเลเซีย ประเทศกัมพูชา ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศเมียนมา และประเทศฟิลิปปินส์ (กรมอาเซียน, 2563) เป็นภาคีสมาชิกของกติกาข้อตกลงด้านสิทธิมนุษยชนนานาชาติเกี่ยวกับเด็กที่สำคัญ คือ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก องค์การสหประชาชาติ (The Convention on the Rights of the Child) ซึ่งประเทศไทยเข้าเป็นภาคีในปี พ.ศ. 2535 อนุสัญญานี้มีจำนวนประเทศได้รับการรับรองมากที่สุดในโลกถึง 196 ประเทศ ถือได้ว่าเป็นข้อตกลงฉบับประวัติศาสตร์ ที่ผู้นำทั่วโลกได้ร่วมให้สัญญากับเด็ก ๆ ทุกคน ทุกรุ่นว่าจะได้รับการคุ้มครองดูแลอย่างเต็มความสามารถและเท่าเทียมกัน ในขณะเดียวกันกฎบัตรอาเซียน ข้อ 1(13) กล่าวถึง ทุกภาคส่วนของสังคมได้รับประโยชน์จากการก่อตั้งประชาคมอาเซียน โดยแผนการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนได้ระบุความมุ่งมั่นที่จะนำสิทธิมนุษยชนมาเป็นส่วนสำคัญของนโยบาย และวิถีชีวิต รวมถึงสิทธิและสวัสดิภาพของกลุ่มประชากรเด็ก และข้อ 14 กำหนดให้จัดตั้งองค์กรสิทธิมนุษยชนอาเซียนขึ้น (กรมอาเซียน, 2555) อาเซียนจึงจัดตั้งคณะกรรมการอาเซียนว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิสตรีและสิทธิเด็กเป็นกลไกพิทักษ์สิทธิเด็กในระดับภูมิภาคอาเซียน ให้ความสำคัญคุ้มครองดูแลเด็กได้อย่างเหมาะสม

ตามหลักการสำคัญ คือ การไม่เลือกปฏิบัติ และเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็ก ตามสิทธิในการอยู่รอด สิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครอง สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา และสิทธิในการมีส่วนร่วมตามหลักการสำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (The ASEAN Secretariat, 2017)

สำหรับประเทศไทยปัญหาการใช้ความรุนแรงต่อเด็ก จากสถิติของกระทรวงสาธารณสุข ในแต่ละปีมีเด็กมากกว่า 10,000 คน เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลด้วยสาเหตุการตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงโดยเฉพาะความรุนแรงทางเพศ (กรุงเทพมหานคร, 2565) สอดคล้องกับสถิติจากรายงานสถานการณ์ด้านเด็กและเยาวชนในช่วงไตรมาสที่ 2 (มกราคมถึงมีนาคม 2567) ได้รับเรื่องการแจ้งเหตุจากกรณีกิจการเด็กและเยาวชน จำนวนทั้งสิ้น 4,452 ราย (กรณีกิจการเด็กและเยาวชน, 2567) ความรุนแรงต่อเด็กก็ยังมีปรากฏให้เห็นอยู่ตลอดเวลาทั้งที่เป็นความรุนแรงต่อกาย ความรุนแรงต่อจิตใจ การล่วงละเมิดทางเพศในเด็ก การถูกทอดทิ้ง หรือปล่อยปละละเลย รวมทั้งการแสวงหาประโยชน์จากเด็ก สอดคล้องผลการวิจัยของ เสรี นนทสูติ และคณะ เรื่อง พันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนของประชาคมอาเซียน พบว่า การพัฒนาตราสารสิทธิมนุษยชนในอาเซียนยังอยู่ในระยะเริ่มต้น โดยแรงขับเคลื่อนในการพัฒนาตราสารสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ คือ กลไกสิทธิมนุษยชนอาเซียนโดยเฉพาะคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (AICHR) การวิจัยและค้นคว้าเพื่อให้เกิดข้อมูลหรือฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ที่จะสามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนนโยบายเพื่อนำเสนอภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไปถือเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง (เสรี นนทสูติ และคณะ, 2560)

บทความวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะศึกษากรอบความตกลงอาเซียนที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงต่อเด็ก นโยบาย และกฎหมายของประเทศไทย ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ผู้ปฏิบัติงาน หรือผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงที่มีภารกิจเกี่ยวกับเด็กประจำหน่วยงานรัฐบาล หน่วยงานเอกชน หน่วยงานอิสระ และองค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) ที่ทำงานด้านสิทธิเด็ก ประกอบด้วย นักสังคมสงเคราะห์ นักกฎหมาย นักจิตวิทยา ผู้พิพากษา อัยการ ตำรวจ ครู เป็นต้น เพื่อให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค ความบกพร่อง และแนวทางแก้ไขปัญหา

นโยบาย และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพิทักษ์สิทธิเด็กในปัจจุบันขาดประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิเด็ก อาจเกิดจากตัวบทกฎหมาย หรือการปฏิบัติงานตามกฎหมาย ผลที่ได้จากการวิจัยจะนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย และกฎหมายเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็กจากความรุนแรงตามกรอบความตกลงอาเซียนที่จะเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สามารถแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย หรือวิธีการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับกรอบความตกลงอาเซียนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายอันนำไปสู่การจัดความรุนแรงในต่อเด็กต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวม วิเคราะห์ กรอบความตกลงอาเซียนเกี่ยวกับความรุนแรงต่อเด็ก
2. เพื่อรวบรวม วิเคราะห์ นโยบาย และกฎหมายภายในประเทศเกี่ยวกับความรุนแรงต่อเด็ก
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย และกฎหมายพิทักษ์สิทธิเด็กจากความรุนแรงตามกรอบความตกลงอาเซียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ระยะ

ระยะแรกเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรอบความตกลงอาเซียน นโยบายหลักของประเทศไทย จำนวน 13 ฉบับ และกฎหมายภายใน จำนวน 16 ฉบับ โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหาของเอกสารนั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับสาระสำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และการจัดความรุนแรงต่อเด็กในทุกรูปแบบ ส่วนเกณฑ์ในการคัดเลือกที่มาของเอกสารจะต้องคำนึงถึงความจริง ความถูกต้อง น่าเชื่อถือการเป็นตัวแทนและความหมายของเอกสาร

ระยะที่สองนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงเอกสารมาสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และแบบสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงเอกสารมาสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

ขั้นตอนที่ 2 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงตามเนื้อหา เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยความตรงตามเนื้อหาจำแนกรายผู้ทรงคุณวุฒิรายข้อมีค่าความสอดคล้อง IOC (Item Objective Congruence Index) ที่ 0.93

ขั้นตอนที่ 3 สรุปแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์

มีประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์ ดังนี้ สถานการณ์ความรุนแรงต่อเด็กในปัจจุบัน, กลไก และแนวปฏิบัติระหว่างประเทศในการพิทักษ์สิทธิเด็กของอาเซียน, ปัญหา อุปสรรค ความครอบคลุมนโยบายหลักของรัฐบาลเกี่ยวกับสิทธิเด็กในปัจจุบัน และข้อเสนอแนะ, การบังคับใช้ ประสิทธิภาพของกฎหมายภายในที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงต่อเด็ก และข้อเสนอแนะ, ปัญหา อุปสรรคจากการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กของ และข้อเสนอแนะ

กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่สัมภาษณ์ คือ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน หรือผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงที่มีภารกิจเกี่ยวกับเด็กประจำหน่วยงานรัฐบาล หน่วยงานเอกชน หน่วยงานอิสระ และองค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) ที่ทำงานด้านสิทธิเด็ก นักวิชาการด้านสังคมสงเคราะห์ นักกฎหมาย นักวิชาการระหว่างประเทศ นักจิตวิทยา ผู้พิพากษา อัยการ ตำรวจ ครู เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ผู้ปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ปฏิบัติงาน หรือเคยปฏิบัติงานเกี่ยวกับเด็ก แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ จำนวน 41 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) เพราะกลุ่มตัวอย่างนี้อาจจะรู้จักผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้านท่านอื่น ๆ และการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ส่วนการเก็บรวบรวมด้วยแบบสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม ได้สังเกตการณ์การปฏิบัติงานของหน่วยงานที่ได้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับเด็ก เพื่อเก็บรวบรวมบรรยากาศ สภาพแวดล้อมของการปฏิบัติงาน และพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงาน

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการเนื้อหาแบบดั้งเดิม (Conventional Content Analysis) โดยการรวบรวมคำสำคัญเพื่อเปิดรหัส (Open Coding) เช่น เด็ก การเลี้ยงดู ทำโทษ ทอดทิ้ง ด่าทอ ตะโกนใส่เด็ก นářหัสที่มีความเชื่อมโยงมาจัดเป็นหัวข้อเรื่อง (Category) เช่น การเลี้ยงดูเด็กที่ไม่ถูกต้อง ความรุนแรงทางด้านร่างกาย ความรุนแรงในครอบครัว นำไปสู่หัวข้อเรื่องหลัก (Theme) เช่น สถานการณ์ความรุนแรงต่อเด็ก

การวิจัยครั้งนี้ได้ปฏิบัติตามแนวทางปฏิบัติในการดำเนินการวิจัยในมนุษย์ ด้านพฤติกรรมศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ลงวันที่ 18 มีนาคม 2564

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 1 กลไกคุ้มครองสิทธิเด็กของอาเซียนอยู่ภายใต้ คณะกรรมการอาเซียนว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิสตรีและสิทธิเด็ก (ASEAN Commission on the Promotion of the Rights of Women and Children-ACWC) ซึ่งมีความตกลงที่เกี่ยวข้อง 6 ฉบับ ได้แก่

1. นโยบาย และแผนปฏิบัติการว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อเด็กของอาเซียน (The ASEAN Regional Plan of Action on Elimination of Violence against Children-ASEAN RPA on EVAC) เริ่มใช้ในปี พ.ศ. 2559 มีระยะเวลาปฏิบัติการตามแผนนี้ 10 ปี

2. ปฏิญญาว่าด้วยการคุ้มครองเด็กจากการแสวงประโยชน์ในสื่อออนไลน์ในอาเซียน (Declaration on the Protection of Children from All Forms of Online Exploitation and Abuse in ASEAN)

- 3. แผนปฏิบัติการระดับภูมิภาคว่าด้วยการคุ้มครองเด็กจากการแสวงหาประโยชน์ในสื่อออนไลน์ในอาเซียน (Regional Plan of Action for the Protection of Children from All Forms of Online Exploitation and Abuse in ASEAN)
- 4. แผนปฏิบัติการระดับภูมิภาคว่าด้วยการอนุวัติการปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิของเด็กในบริบทการโยกย้ายถิ่นฐาน (Regional Plan of Action on the Rights of Children in the Context of Migration)
- 5. ปฏิญญาว่าด้วยการจัดการกระแสรุนแรงในอาเซียน (Declaration on the Elimination of Bullying of Children in ASEAN)
- 6. การจัดทำแนวทางอาเซียนว่าด้วยการเลี้ยงดูเด็กโดยไม่ใช้ความรุนแรง (Guidelines for a Non-Violent Approach to Child - Rearing and Child-Caring in Various Setting in ASEAN)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประเทศไทยอยู่ในระหว่างกระบวนการแก้ไขกฎหมายอายุขั้นต่ำในการสมรส แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 29) พ.ศ. 2565 เพิ่มเกณฑ์อายุขั้นต่ำในการรับโทษทางอาญาจาก 10 ปี เป็น 12 ปี ส่วนประเทศอื่นจะกำหนดเกณฑ์อายุขั้นต่ำในการรับโทษทางอาญา 14 ปี และ 15 ปี ในอนาคตประเทศไทยอาจจะต้องแก้ไขเป็นขั้นต่ำ 14 ปี ในทุกประเทศของอาเซียนมีกฎหมายห้ามการลงโทษทางร่างกายในสถานศึกษา ประเทศลาว และประเทศเมียนมาที่มีกฎหมายกำหนดห้ามการลงโทษทางร่างกายเด็กเพื่อการอบรมสั่งสอนในครอบครัวอย่างชัดเจน ในประเทศไทยกำลังดำเนินการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับอบรมเลี้ยงดูตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พร้อมกับการรณรงค์การนำวินัยเชิงบวกไปใช้ในโรงเรียน และครอบครัว

จากรายงานการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการว่าด้วยการจัดการความรุนแรงต่อเด็กของอาเซียน พบว่า ภาพรวมประเทศไทยได้ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการว่าด้วยการจัดการความรุนแรงต่อเด็กของอาเซียน ซึ่งเป็นกลไกพิทักษ์สิทธิเด็กระดับภูมิภาคภายใต้กรอบอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กซึ่งเป็นกลไกในระดับสากล ประเทศไทยได้กำหนดให้กรมกิจการเด็กและเยาวชนเป็นผู้รับผิดชอบหลัก และมีการตั้งคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม อาทิ คณะทำงานเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ในเด็ก และเยาวชน เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในกลุ่มอาเซียน นับว่าประเทศไทยมีความก้าวหน้าในการดำเนินการตามพันธกรณีได้มากกว่าหลายประเทศ เช่น บรูไน ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ รายละเอียดตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการว่าด้วยการจัดการความรุนแรงต่อเด็กของอาเซียนจำแนกรายประเทศ

มาตรการ	ไทย		ลาว		เวียดนาม		สิงคโปร์		เมียนมา		ฟิลิปปินส์		อินโดนีเซีย		มาเลเซีย		บรูไน		กัมพูชา	
	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M
1. แนวทางอาเซียนว่าด้วยการดูแลเด็ก	●	●	★	○	○	●	×	×	×	○	×	○	×	○	○	○	×	○	×	○
2. ระบบการรณรงค์เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่อความรุนแรงเด็กในทุกรูปแบบ	○	○	○	○	○	○	○	○	×	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	●
3. กรอบนโยบาย หรือกฎหมายเกี่ยวกับครอบครัวทางเลือกที่ได้รับการพัฒนา และนำไปปฏิบัติ	○	○	○	○	○	●	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	●
4. การพัฒนา และดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการปกป้องความรุนแรงต่อเด็กในโลกไซเบอร์	○	○	○	○	○	○	○	○	★	○	○	●	○	○	●	●	○	○	○	●

ตารางที่ 1 การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการว่าด้วยการจัดความรุนแรงต่อเด็กของอาเซียนจำแนกรายประเทศ (ต่อ)

มาตรการ	ไทย		ลาว		เวียดนาม		สิงคโปร์		เมียนมา		ฟิลิปปินส์		อินโดนีเซีย		มาเลเซีย		บรูไน		กัมพูชา	
	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M
5. กลไกการรายงาน การร้องเรียน การร้องทุกข์ที่มีความละเอียดอ่อนต่อเด็ก เพศสภาพ สำหรับ เด็กหรือตัวแทน	○	●	○	○	○	○	○	○	○	○	○	●	○	○	○	○	○	○	○	○
6. การให้บริการคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
7. การทบทวนกฎหมายเกี่ยวกับความรุนแรงต่อเด็กเทียบเคียงกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ	★	●	★	★	○	●	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	○
8. การเบี่ยงเบนคดี หรือมาตรการทางเลือกอื่น ๆ ในกระบวนการพิจารณาคดี และการคุมขังที่นำมาปฏิบัติ	○	●	○	●	○	○	○	●	○	○	○	●	○	✓	○	○	○	○	○	○
9. จัดทำ และเผยแพร่สื่อรณรงค์สำหรับกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ และสนับสนุนการยุติความรุนแรงต่อเด็ก	○	●	○	○	●	●	×	●	×	○	★	●	○	●	★	●	×	×	○	●
10. ข้อมูลจากการสำรวจถูกนำไปใช้ในเอกสารนโยบายระดับชาติเกี่ยวกับความรุนแรงต่อเด็ก	○	●	★	●	●	●	★	★	★	●	○	●	★	●	○	●	★	★	●	●
11. ระบบการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรุนแรงต่อเด็ก ระดับชาติที่เชื่อถือได้ และจัดทำอย่างสม่ำเสมอ	○	○	○	○	○	○	★	★	★	○	○	○	★	○	○	○	★	★	○	●
12. การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรุนแรงต่อเด็กจำแนกตามอายุ ชาติพันธุ์ เพศ และสถานะความพิการ	○	○	★	○	○	○	★	○	★	○	○	○	○	○	★	○	★	○	○	○
13. พัฒนาเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย รวมทั้งเด็กตลอดกระบวนการในการกำหนดกรอบการประสานงานระดับชาติ หรือแผนปฏิบัติการระดับชาติ เพื่อการยุติความรุนแรงต่อเด็ก	○	○	○	○	★	○	★	★	★	○	○	●	○	○	★	★	★	★	○	●

ตารางที่ 1 การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการว่าด้วยการจัดความรุนแรงต่อเด็กของอาเซียนจำแนกรายประเทศ (ต่อ)

มาตรการ	ไทย		ลาว		เวียดนาม		สิงคโปร์		เมียนมา		ฟิลิปปินส์		อินโดนีเซีย		มาเลเซีย		บรูไน		กัมพูชา	
	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M
14. จัดให้เหตุความรุนแรงต่อเด็กเป็นเหตุฉุกเฉินที่จะต้องดำเนินการสนองตอบ	×	●	○	○	★	○	×	×	×	○	○	●	○	●	★	★	×	×	○	●

หมายเหตุ: B = ระดับพื้นฐาน

M = ระยะกลางของแผน

✓ ดำเนินงานแล้ว

● กำลังดำเนินงาน

○ อยู่ระหว่างการพัฒนามาตรการ

★ ยังไม่ได้ดำเนินการ

×

วัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 2 แผนยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) เป็นแผนแม่บทในการกำหนดนโยบายตามยุทธศาสตร์ชาติเป็นแผนหลักที่กล่าวถึงการคุ้มครองสิทธิเด็กในมิติต่าง ๆ กำหนดให้พัฒนาเด็กในมิติการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ พัฒนาสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยกระจายนโยบายเกี่ยวกับเด็กของประเทศไทยไปตามแผนระดับที่ 3 ซึ่งเริ่มต้นจากแผนพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2564-2570 ดูแลช่วยเหลือตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์ การดูแลระหว่างตั้งครรภ์และหลังคลอดอย่างมีคุณภาพ และเท่าเทียม ให้ความรู้กับผู้ปกครองเพื่อให้มีทักษะความเป็นพ่อแม่ เข้าใจถึงการคุ้มครองสิทธิเด็ก ปัญหาสำคัญของแผนนี้ คือ การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น จากข้อมูลสถิติสาธารณสุขปี พ.ศ. 2564 อัตราการคลอดในกลุ่มอายุ 10-14 ปี อยู่ที่ 0.9 ต่อ 1,000 ประชากร อัตราการคลอดในกลุ่มอายุ 15-19 ปี อยู่ที่ 25 ต่อ 1,000 ประชากรมีการคลอดซ้ำในวัยรุ่นอายุ 10-14 ปี สูงขึ้นเป็นร้อยละ 0.4 และกลุ่มอายุ 18-19 ปี ร้อยละ 11.2 มีการคลอดซ้ำมากที่สุด กลุ่มที่ตั้งท้องไม่พร้อมอยู่ในระบบการศึกษาในโรงเรียนปี 2564 อยู่ที่ 47.5 % เพิ่มขึ้นจากปี 2563 อยู่ที่ 28% ซึ่งเป็นผลจากพระราชบัญญัติการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังครรภ์ในวัยรุ่น พ.ศ. 2559 ที่ห้ามให้พ้นสภาพนักเรียน หรือนักศึกษา และจะต้องจัดการศึกษา และสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับนักเรียน หรือนักศึกษาที่ตั้งครรภ์ และตามพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหาดังครรภ์ในวัยรุ่นระดับชาติ พ.ศ. 2560-2569 อย่างไรก็ตามส่วนหนึ่งได้ออกจากระบบการศึกษาไปด้วยปัญหาทางด้านครอบครัว และเศรษฐกิจ สำหรับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ระบุให้ผู้เรียนทุกคนให้มีวิจรรณญาณในการคิด การแก้ปัญหา ทักษะอาชีพ ทักษะด้านสารสนเทศทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม แต่รูปแบบของการจัดการศึกษาในปัจจุบันมุ่งวัดผล และแข่งขันกันเฉพาะทักษะทางด้านปัญญา การเข้าถึงทรัพยากรการศึกษาอย่างเท่าเทียม จำนวนครูไม่เพียงพอในการปฏิบัติงานสอน และเฝ้าระวังปัญหาความรุนแรงต่อเด็กที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ส่วนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562-2565) กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษา ปัญหาดังครรภ์ในธุรกิจที่มีการใช้แรงงานเด็กและเยาวชนอย่างผิดกฎหมายจะเกี่ยวข้องกับการออกจากระบบการศึกษาของเด็กที่ตั้งครรภ์ที่หันเหเข้าสู่ตลาดแรงงาน ซึ่งกระทรวงแรงงานได้จัดทำนโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยการจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย พ.ศ. 2564-2565 ความรุนแรงต่อเด็กบนโลกออนไลน์มีนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังครรภ์ในวัยรุ่น พ.ศ. 2558-2564 และนโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2562-2565

ส่วนกฎหมายภายในประเทศที่เกี่ยวกับความรุนแรงต่อเด็กที่ควรต้องแก้ไขด้วยกฎหมาย ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ไม่ได้บัญญัติคุ้มครองแรงงานเด็ก แตกต่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ปัจจุบันแรงงานเด็กได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ขณะนี้ประเทศไทยมีแรงงานเด็กเพิ่มมากขึ้น หากรัฐธรรมนูญบัญญัติถึงการคุ้มครองเด็กจะทำให้สิทธิในการทำงานของเด็กได้รับการคุ้มครองด้วยกฎหมายลำดับศักดิ์ที่สูงกว่า ย่อมต้องได้รับการรับรองที่ครอบคลุมมากกว่า สำหรับ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 มาตรา 1448 กำหนดเกณฑ์อายุขั้นต่ำในการสมรสจากชายและหญิงมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ เป็น 18 ปีบริบูรณ์ อยู่ระหว่างการยกเว้นแก้ไข แต่ตามวัฒนธรรมประเพณีของประเทศไทย ควรจะต้องแก้ไขมาตรา 1435 เกณฑ์อายุขั้นต่ำในการหมั้นจากชายและหญิงมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ เป็น 18 ปีบริบูรณ์ เพื่อให้สอดคล้องกับเกณฑ์อายุขั้นต่ำในการสมรส แก้ไขมาตรา 1562 ให้เด็กสามารถมีอำนาจตามกฎหมายที่จะฟ้องบุพการีของตนได้โดยอาจจะกำหนดเฉพาะกลุ่มคดีที่เป็นความรุนแรงต่อเด็ก ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ได้ให้คำนิยามคำว่า “เด็ก หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า สิบแปดปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส” แต่มีเด็กส่วนหนึ่งที่สมรสก่อนอายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ควรจะต้องคุ้มครองเด็กที่การสมรสสิ้นสุดลงก่อนอายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์ด้วย แม้จะสมรสแล้วแต่ช่วงวัยของเด็กยังขาดวุฒิภาวะที่จะดูแลตนเองได้อย่างสมบูรณ์ ส่วนประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ในเรื่องเกณฑ์อายุขั้นต่ำในการรับโทษทางอาญา ประเทศไทยได้แก้ไขเพิ่มเติมกำหนดช่วงอายุเด็กที่ไม่ต้องรับโทษอาญาจาก 10 ปี เป็น 12 ปี มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2565 แต่กฎหมายแห่งกรุงปักกิ่ง อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กข้อ 40 และหลัก Doli Incapax ให้คำแนะนำว่าควรกำหนดเกณฑ์อายุขั้นต่ำในการรับโทษทางอาญาที่อายุ 14 ปี อย่างไรก็ตามควรจะต้องศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการแก้ไขกฎหมายที่ผ่านมา และกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มีบทบัญญัติตามกฎหมายกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภทมีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมการพัฒนาเด็ก ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงควรเป็นแกนหลักในการดำเนินกิจกรรมเพื่อขจัดความรุนแรงต่อเด็ก เช่น กิจกรรมรณรงค์ให้ผู้ปกครองเลี้ยงลูกด้วยวินัยเชิงบวก

ส่วนปัญหาจากการปฏิบัติงานที่ต้องแก้ไขโดยจัดทำอนุบัญญัติ แนวปฏิบัติ หรือมาตรการ ได้แก่ ความพร้อมของอุปกรณ์ สถานที่ในการร้องทุกข์ของเด็ก และการให้ปากคำเบื้องต้นที่สถานีตำรวจ ความล่าช้าของกระบวนการสอบสวนเนื่องจากจำนวนพนักงานสอบสวนไม่เพียงพอ ระยะเวลาในการรอผลตรวจพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ล่าช้า และพนักงานสอบสวนต้องเสียค่าใช้จ่ายของตัวเองในการดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ ดุลพินิจในการปล่อยตัวชั่วคราวผู้กระทำความผิดในคดีความรุนแรงต่อเด็ก เพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ ทักษะคดี และประสบการณ์ของพนักงานสอบสวนมีผลต่อการจัดการคดีแตกต่างกัน การดำเนินคดีปิตามารดาจากการกระทำโดยประมาททำให้เกิดความรุนแรงต่อเด็ก ทักษะการสัมภาษณ์เด็กในเชิงคดีของสหวิชาชีพ จำนวนเจ้าหน้าที่คุมประพฤติไม่เพียงพอที่จะติดตามสอดส่องผู้พ้นโทษตามพระราชบัญญัติมาตรการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. 2565 และปัญหาของการมีส่วนร่วมของเด็ก และเยาวชนในการกำหนดประเภทกิจกรรมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 สำหรับความรุนแรงในโลกออนไลน์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นกับเด็ก ส่วนใหญ่เป็นการกระทำความผิดทางไซเบอร์ (Cyber Bully) สื่อลามกอนาจารเด็กตามความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 287/1 ทั้งในกรณีที่เด็กเข้าถึงสื่อลามกอนาจารด้วยตนเอง และการหลอกลวงให้เด็กผลิตสื่อลามกอนาจาร และการพนันออนไลน์ตามพระราชบัญญัติการพนัน พุทธศักราช 2478

วัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 3 จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และข้อที่ 2 สามารถกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็กจากความรุนแรงตามกรอบความตกลงอาเซียน รายละเอียด ดังนี้

1. กำหนดโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจนเพื่อลดความซ้ำซ้อนของจำนวนโครงการที่มีลักษณะเดียวกัน สร้างเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณที่โปร่งใส ยุติธรรม และสามารถตรวจสอบได้ เพื่อให้แน่ใจว่าทรัพยากรและงบประมาณถูกนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาจจะทำในรูปแบบของคณะกรรมการที่มีตัวแทนจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งจะต้องมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดแผนปฏิบัติการร่วมกันดำเนินงานผ่านโครงการที่ต้องดำเนินงานร่วมกัน

2. เพิ่มระบบการประเมินผลลัพธ์ของนโยบายอย่างต่อเนื่อง รวมถึงสร้างกลไกการสนับสนุนทางสังคมที่มีความยั่งยืน เช่น การให้คำปรึกษา การสนับสนุนทางการเงิน และการสร้างเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง

3. เพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครูในการสร้างทักษะให้กับเด็กและเยาวชน รวมถึงการสร้างระบบการติดตามและประเมินผลหลังจากการฝึกอบรมเพื่อให้แน่ใจว่าเด็กและเยาวชนสามารถนำทักษะที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง

4. กำหนดนโยบายกลไกการช่วยเหลือเด็กนอกระบบการศึกษาให้กลับเข้าสู่ระบบการศึกษา เน้นการสร้างงานสร้างอาชีพ ติงความสามารถพิเศษ เพื่อให้เด็กมีโอกาสในการทำงาน หรือเป็นผู้ประกอบการต่อไปได้

5. ส่งเสริม และสนับสนุนโครงการสร้างความตระหนักรู้จากภัยออนไลน์ในเด็ก สร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อให้กับเด็กและเยาวชนตามแนวคิดความฉลาดทางดิจิทัล เพื่อลดความรุนแรงต่อเด็กบนโลกออนไลน์

6. ปฏิรูประบบการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เน้นการพัฒนาพื้นฐานด้านจิตใจ เช่น ความมีเมตตา กรุณา ทักษะการคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจในต่อปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นรอบตัว เพิ่มจำนวนครูให้เพียงพอ

7. จัดทำหลักสูตรการสัมภาษณ์เด็กในเชิงคดี (Child Forensic Interview) ให้แพร่หลายในประเทศไทย ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรม เช่น พนักงานสอบสวน ทนายความ ผู้พิพากษา สหวิชาชีพ ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปฏิบัติงานที่จะต้องทำงานใกล้ชิดกับเด็ก จะต้องผ่านการฝึกอบรม และมีทักษะตามหลักสูตรนี้

ส่วนข้อเสนอทางด้านกฎหมายเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็กจากความรุนแรงตามกรอบความตกลงอาเซียนมีรายละเอียด ดังนี้

1. แก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 มาตรา 1435 และมาตรา 1448 กำหนดเกณฑ์อายุขั้นต่ำในการหมั้น และการสมรสจากชายและหญิงมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ เป็น 18 ปีบริบูรณ์ แก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1562 ให้บุตรสามารถฟ้องบุพการีได้ในคดีที่เป็นกลุ่มความรุนแรงต่อเด็ก รวมถึงการเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้นด้วย

2. แก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รับรองสิทธิในการทำงานของเด็กเพื่อคุ้มครองแรงงานเด็ก และป้องกันการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย

3. ตราอนุบัญญัติตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 แนวทางการลงโทษเด็ก เพื่อการอบรมสั่งสอนเด็กครอบครัว ระบุถึงการลงโทษจะทำด้วยวิธีใด อย่างไรจึงจะไม่ก่อความรุนแรงต่อเด็ก รวมถึงต้องประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้เป็นที่ทราบโดยทั่วกัน

4. จัดลำดับความสำคัญให้คดีความรุนแรงต่อเด็กในกรณีที่เด็กเป็นผู้เสียหายเป็นคดีที่ต้องมีความสำคัญลำดับที่หนึ่งที่พนักงานสอบสวนจะต้องทำอย่างรวดเร็ว และหน่วยงานทางนิติวิทยาศาสตร์จะต้องจัดให้คดีประเภทนี้มีความสำคัญลำดับที่หนึ่งที่จะต้องส่งผลการตรวจพิสูจน์หลักฐานให้เร็วที่สุด เมื่อคดีเข้าสู่ความรับผิดชอบของพนักงานอัยการ และเข้าสู่กระบวนการพิจารณาในชั้นศาลก็ต้องจัดลำดับความสำคัญเพื่อให้มีความรวดเร็ว โดยเฉพาะกรณีที่ผู้เสียหายที่เป็นเด็กไม่เสียชีวิต เพื่อป้องกันความบอบช้ำทางด้านจิตใจจากระยะเวลาในกระบวนการพิจารณาคดี

5. กำหนดแนวทางการดำเนินคดีกับบิดามารดาที่กระทำโดยประมาททำให้เกิดความรุนแรงต่อเด็ก และสร้างความเข้าใจในแนวทางนี้ร่วมกันระหว่างพนักงานสอบสวน กับพนักงานอัยการ
6. สร้างการมีส่วนร่วมให้กับเด็กในการกำหนดประเภทกิจกรรม หรือแสดงความคิดเห็นต่อโครงการตามที่ต้องการพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550
7. เนื่องจากประเทศไทยได้แก้ไขเกณฑ์อายุขั้นต่ำของเด็กในการรับโทษทางอาญาจาก 10 ปี เป็น 12 ปี เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2565 จึงต้องศึกษาผลกระทบจากการแก้ไขกฎหมายครั้งนี้ เพื่อเตรียมแก้ไขเกณฑ์อายุขั้นต่ำในการรับโทษทางอาญาจาก 12 ปี เป็น 14 ปี
8. กำหนดแนวทางการดำเนินการหลังรับแจ้งเหตุคดีความรุนแรงต่อเด็กของพนักงานสอบสวน และสร้างความเข้าใจในแนวทางให้กับพนักงานสอบสวน ลดการใช้ทัศนคติส่วนตัว
9. กรณีติดตามผู้พ้นโทษตามพระราชบัญญัติมาตรการป้องกันความผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. 2565 ให้ใช้กลไกอาสาสมัครคุมประพฤติในการสอดส่องพฤติกรรม และให้ผู้พ้นโทษใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัว
10. กฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบัญญัติที่กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชน ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุดจึงควรเป็นแกนหลักในการดำเนินกิจกรรมเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็ก

อภิปรายผล

จากการศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายและกฎหมายเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็กจากความรุนแรงตามกรอบความตกลงอาเซียน มีประเด็นในการอภิปรายผลรายวัตถุประสงค์ ดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อรวบรวม วิเคราะห์ กรอบความตกลงอาเซียนเกี่ยวกับความรุนแรงต่อเด็ก ประเด็นที่นำมาอภิปรายผล คือ การดำเนินงานตามพันธกรณีของกลุ่มประเทศในกลุ่มอาเซียน กล่าวคือ ประเทศในกลุ่มอาเซียนแต่ละประเทศจะมีความโดดเด่นในการดำเนินการตามพันธกรณีตามกรอบความตกลงอาเซียนแตกต่างกัน จากรายงานของ The ASEAN Secretariat เรื่อง Ending violence against children in ASEAN Member States: Mid-term review of priority areas under the ASEAN Regional Plan of Action on the Elimination of Violence against Children 2016-2025 อาทิ ประเทศไทยดำเนินโครงการเลี้ยงการดูบุตรอายุช่วงอายุ 2 ปี ถึง 9 ปี ในครอบครัวที่มีรายได้น้อยมีเป้าหมายเพื่อลดความเสี่ยงของความรุนแรงต่อเด็ก และส่งเสริมพฤติกรรมเลี้ยงดูเชิงบวก (The ASEAN Secretariat, 2017) มาเลเซียดำเนินการรณรงค์ยุติความรุนแรงในโรงเรียน ในระยะที่สอง สามารถเข้าถึงผู้คนได้มากกว่า 10,000 คน ซึ่งเป็นครูมากกว่า 2000 คน และนักเรียน 4100 คน และได้มีการรับชมบนเฟซบุ๊กมากกว่า 6 ล้านครั้ง ส่วนกัมพูชาได้ส่งเสริมให้พระภิกษุเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก นำเนื้อหาเกี่ยวกับการคุ้มครองเด็กมาเชื่อมโยงกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนา จัดทำเป็นคู่มือเพื่อสะดวกต่อการใช้งาน

อีกประเด็นที่มีความน่าสนใจ คือ การให้คำนิยามคำว่า “เด็ก” แม้ว่าทุกประเทศจะเป็นภาคีสัญญารว่าด้วยสิทธิเด็กแต่ละประเทศก็ให้คำจำกัดความของคำว่า “เด็ก” แตกต่างกัน และบางประเทศไม่สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่นิยามว่า “มนุษย์ทุกคนที่อายุต่ำกว่าสิบแปดปี” ปัญหาของการให้นิยามที่ไม่ชัดเจนนั้น ลาวัญญ์ ถนัดศิลปกุล และจตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร สังเคราะห์งานวิจัยการค้ำมนุษย์เพื่อการพัฒนากฎหมายและจัดทำแนวทางปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ พบว่า ปัญหา คือ การนิยามความหมายของการค้ำมนุษย์ การแยกแยะของการค้ำมนุษย์ออกจากผู้กระทำความผิด ความไม่ชัดเจนของกฎหมาย และบทนิยามอื่น ๆ เช่นกัน การกำหนดคำนิยามที่แตกต่างกันทำให้ภาพรวมในการคุ้มครองเด็กในภูมิภาคอาเซียนไม่สามารถปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทาง

เดียวกัน มาตรฐานในการดำเนินการเพื่อคุ้มครองสิทธิเด็กของแต่ละประเทศในกลุ่มอาเซียนจะขาดประสิทธิภาพ (ลาวัญญ์ ทัศนศิลปกุล และจตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร, 2563)

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อรวบรวม วิเคราะห์ นโยบาย และกฎหมายภายในประเทศเกี่ยวกับความรุนแรงต่อเด็ก ประเด็นที่นำมาอภิปรายผล คือ การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นยังคงเป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทยที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการกำลังคนในอนาคตโดย อัตราการติดเชื้อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในเด็กกลุ่มอายุ 15-19 ปี เพิ่มขึ้นจากจำนวน 115.60 ต่อแสนคน ในปีพ.ศ. 2564 เป็นจำนวน 135.24 ต่อแสนคนมากกว่าปี พ.ศ. 2565 (กรมควบคุมโรค, 2565) เกิดจากการที่เด็กขาดความตระหนักถึงความสำคัญของร่างกายตนเอง ไม่เข้าใจ และเข้าใจไม่ถึงการคุมกำเนิด รวมถึงการมีเพศสัมพันธ์อย่างปลอดภัย นอกจากนั้นค่านิยมในสังคมปัจจุบันที่เด็กเลียนแบบดารา บุคคลที่มีชื่อเสียง ทั้งในด้านการแต่งกาย โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น สอดคล้องกับณัฐยา ศรีทะแก้ว พบว่า ความท้าทายเกี่ยวกับปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นไทยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) ปัจจัยส่วนบุคคลที่วัยรุ่นไทยมีความรู้ไม่เพียงพอเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์อย่างปลอดภัยและการคุมกำเนิดที่มีประสิทธิภาพ 2) ปัจจัยด้านครอบครัว เกิดจากพ่อแม่หรือผู้ดูแลเด็กเป็นแบบอย่างที่ไม่เหมาะสมแก่เด็ก หรือขาดความเอาใจใส่ 3) ปัจจัยด้านแรงกดดันจากเพื่อน และคนใกล้ชิด การเชื่อเพื่อน เชื่อข้อมูลจากแหล่งที่ไม่น่าเชื่อถือที่ให้ข้อมูลไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ และการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ และ 4) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและปัญหาสังคม สถานะบ้านเทิงในประเทศไทยไม่เข้มงวดกับเด็กวัยรุ่นเข้าไปใช้บริการ ซึ่งสถานบ้านเทิง (ณัฐยา ศรีทะแก้ว, 2561) เหล่านี้ล้วนส่งเสริมให้วัยรุ่นเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ การมีเพศสัมพันธ์อย่างไม่ปลอดภัย สร้างค่านิยมฟุ่มเฟือย ใช้สินค้าราคาแพง นำไปสู่การขายบริการทางเพศ หรืออาจถูกบีบบังคับหรือหลอกลวงให้กลายเป็นผู้ให้บริการทางเพศ นิตยา เพ็ญศิริณา พบว่า เด็กวัยรุ่นที่อยู่ในระบบการศึกษาไม่ได้รับการเอาใจใส่ใกล้ชิดจากครูในการสังเกตพฤติกรรมเสี่ยง ขาดครูที่มีทักษะในการสอนเพศศึกษาแบบรอบด้านที่เน้นการมีส่วนร่วม และพัฒนาทักษะของผู้เรียน และทัศนคติของผู้ปกครองที่คิดว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องสกปรกที่น่าอายทำให้วัยรุ่นแสวงหาข้อมูลเรื่องเพศจากสื่อ มีค่านิยมในการอยู่ด้วยกันก่อนสมรสมากขึ้น (นิตยา เพ็ญศิริณา, 2564) การรักษานวลสงวนตัวน้อย เลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตก รวมทั้งสังคมแบบวัตถุนิยมที่ทำให้วัยรุ่นต้องการซื้อสินค้าตามแฟชั่นที่มีราคาแพง จนกระทั่งยอมมีเพศสัมพันธ์เพื่อแลกเงินมาซื้อสิ่งของที่ตัวเองต้องการ และอีกประเด็นที่นำมาอภิปราย คือ กรณีเมื่อเด็กเป็นผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิต และร่างกายอันไม่ใช่ความผิดที่เกิดจากการซูล่มนต่อสู ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชก ชิงทรัพย์ และ ปล้นทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกัน และปราบปราม การค้าประเวณี จำเป็นต้องมีกระบวนการยุติธรรมที่เป็นมิตรสำหรับเด็ก ต้องมีการลดผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจเด็ก การช่วยเหลือคุ้มครอง และได้รับการเยียวยาความเสียหายตามกฎหมาย สอดคล้องกับ อัศวินุต แสงทองดี และมีชัย สีเจริญ ได้นำเสนอสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรต่อเด็กของห้องสอบสวนในสถานีตำรวจไว้ถึงขนาด การตกแต่ง เช่น การใช้สีที่ส่งเสริมความรู้สึกอบอุ่นและลดความกังวล การออกแบบ สภาพแวดล้อม การลดความเสี่ยงต่อการเผชิญระหว่างเด็ก และผู้ก่อเหตุ การติดตั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้สถานีตำรวจน้อยมากที่มีห้องสอบสวนที่มีสภาพแวดล้อมเป็นมิตรต่อเด็ก ซึ่งสถานีตำรวจเป็นสถานที่แรกที่จะต้องดำเนินการสอบสวนเหตุการณ์เบื้องต้นที่เกิดขึ้นมี สถานีตำรวจบางแห่งอาจจะขอใช้สถานที่ขององค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) สถานที่ที่เป็นมิตรต่อเด็กที่ใช้ในการสอบสวนส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ที่สำนักงานอัยการ (อัศวินุต แสงทองดี และมีชัย สีเจริญ, 2565)

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย และกฎหมายเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็กจากความรุนแรงตามกรอบความตกลงอาเซียน ประเด็นที่นำมาอภิปรายผล คือ ปัจจุบันภัยออนไลน์เป็นสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งของความรุนแรงต่อเด็กต่อเด็ก การคุ้มครองป้องกันเด็กจากภัยออนไลน์ในทุกรูปแบบจึงจำเป็นอย่างยิ่ง โดยส่งเสริมและสนับสนุนโครงการสร้างความตระหนักจากภัยออนไลน์ในเด็ก สร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อให้กับเด็กและเยาวชนตามแนวคิดความฉลาดทางดิจิทัล สาเหตุของภัยออนไลน์อาจเกิดจากการกระทำของตัวเอง เช่น การจัดสรร

เวลาหน้าจอ สอดคล้องกับ จีระวรรณ ศรีจันทร์ไชย และสุจิตา ติลการยทรัพย์ พบว่า การใช้สมาร์ทโฟนในเด็ก จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย จิตอารมณ์ สังคมและการสื่อสาร ทำให้เกิดภาวะสมาธิสั้น (ซั๋วคราว) และความสามารถในการเรียนรู้ลดลงได้ (จีระวรรณ ศรีจันทร์ไชย และสุจิตา ติลการยทรัพย์, 2564) และชาม เชื้อสถาปนศิริ กล่าวว่า เด็กเวลาที่เด็กใช้โทรศัพท์มือถือจะไม่มีการเรียนรู้ทางด้านประสาท ดิจิทัล คือ การติดต่อข้ามชั้น ตอน ไม่มีการสนทนากัน จึงทำให้สูญเสียการเรียนรู้ทางด้านประสาท สาเหตุของภัยออนไลน์อีกประการ คือ การที่ผู้อื่น ใช้สื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือ (ชาม เชื้อสถาปนศิริ, 2564) เช่น การล่อลวงเด็กออนไลน์ ศุภากร หวัง และสมชาย เตียวกุล พบว่า Facebook เป็นช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ที่นักศึกษาถูกกลั่นแกล้งสูงสุด คือ ร้อยละ 70.5 นี้รูปแบบการถูกกลั่นแกล้งที่พบมากที่สุด คือ การโจมตี ข่มขู่ หรือใช้ถ้อยคำหยาบคาย (ศุภากร หวัง และสมชาย เตียวกุล, 2562)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีตามกรอบความตกลงอาเซียนได้มากกว่าประเทศอื่นในกลุ่มอาเซียนทั้งในด้านการกำหนดนโยบาย การแก้ไขกฎหมาย และกลไกคุ้มครองสิทธิเด็กภายในประเทศ ข้อเสนอเชิงนโยบาย คือ สร้างกลไกนำเด็กที่ออกจากระบบการศึกษากลับเข้าสู่ระบบโดยเน้นการสร้างอาชีพ บูรณาการภารกิจของหน่วยงานรัฐที่ซ้ำซ้อนกัน สนับสนุนการสร้างความรู้ความตระหนักจากภัยออนไลน์ในเด็ก ปฏิรูประบบการศึกษาเน้นการพัฒนาพื้นฐานทางด้านจิตใจ มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ตัดสินใจในต่อปรากฏการณ์ ทางสังคมที่เกิดขึ้นรอบตัว ข้อเสนอทางด้านกฎหมายควรแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดเกณฑ์อายุขั้นต่ำในการหมั้น และการสมรสเป็น 18 ปีบริบูรณ์ มาตรา 1562 ให้เด็กสามารถฟ้องบุพการีได้โดยกำหนดเฉพาะกลุ่มคดีที่เป็นความรุนแรงต่อเด็ก แก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รับรองสิทธิในการทำงานของเด็ก การออกอนุบัญญัติว่าด้วยการลงโทษเด็กเพื่อการอบรมสั่งสอน แก้ไขเกณฑ์อายุขั้นต่ำในการรับโทษทางอาญาจาก 12 ปี เป็น 14 ปี กำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรม และทัศนคติของพนักงานสอบสวน ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ คือ 1) จัดทำแนวปฏิบัติงานเกี่ยวกับกรณีความรุนแรงต่อเด็กในกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาจะประกอบด้วยข้อกำหนดในการปฏิบัติงานเพื่อลดการใช้ทัศนคติในการรับแจ้งเหตุ หรือดำเนินคดี ข้อกำหนดของการดำเนินคดีกรณีบิดา หรือมารดาเป็นผู้ที่กระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้เด็กได้รับอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรือเสรีภาพ 2) จัดทำคู่มือเผชิญเหตุความรุนแรงต่อเด็กฉบับประชาชน เนื้อหาครอบคลุมถึงสิ่งใดควรทำ ไม่ควรทำ ลำดับสิ่งที่ต้องทำ จะต้องแจ้งเหตุ หรือประสานงานกับใคร หน่วยงานใดในพื้นที่ ควรมีจำนวนหน้าที่ไม่เกิน 5 หน้า 3) จัดทำหลักสูตรสร้างทัศนคติที่ถูกต้องสำหรับบุคลากรที่ต้องปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับเด็ก 4) สนับสนุนโครงการสร้างความตระหนักถึงภัยออนไลน์ให้เด็ก และผู้ปกครอง 5) ควรพัฒนาระบบการรายงานและติดตามกรณีความรุนแรงต่อเด็กที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุม เพื่อให้สามารถรวบรวมข้อมูลและติดตามสถานการณ์ได้อย่างทันทั่วถึง รวมถึงการให้ความช่วยเหลือและการบำบัดรักษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กที่เป็นเหยื่อ และ 6) นำผลการวิจัยไปปรับใช้เพื่อกำหนดนโยบาย และกิจกรรมแก้ไขปัญหาคความรุนแรงต่อเด็กในระดับประเทศ ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น และมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรมีการศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบ หรือกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็ง และการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน สังคมในการป้องกันและจัดการกับความรุนแรงต่อเด็ก

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2563 ข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่อง ข้อเสนอเชิงนโยบายและกฎหมายเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็กจากความรุนแรงตามกรอบความตกลงอาเซียนจากแผนงานวิจัย เรื่อง รูปแบบการสร้างความรู้ความตระหนักเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็กจากความรุนแรงตามกรอบความตกลงอาเซียน

เอกสารอ้างอิง

- เสรี นนทสุติ และคณะ. (2560). พันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนของประชาคมอาเซียน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2567). รายงานสถานการณ์ ด้านเด็กและเยาวชน ประจำปีงบประมาณ 2567 ไตรมาส 2 เดือนมกราคมถึงมีนาคม 2567. กรุงเทพมหานคร: กองยุทธศาสตร์และแผนงาน กรมกิจการเด็กและเยาวชน.
- กรมควบคุมโรค. (2565). สถานการณ์โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ 7 โรค. เรียกใช้เมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2565 จาก http://aidsboe.moph.go.th/aids_system/index.php?link=stis
- กรมอาเซียน. (2555). กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter). เรียกใช้เมื่อ 20 กรกฎาคม 2567 จาก https://image.mfa.go.th/mfa/0/OcXc7u4THG/migrate_directory/asean-media-center-20121203-180519-958411.pdf
- กรมอาเซียน. (2563). ประเทศสมาชิกอาเซียน. เรียกใช้เมื่อ 20 กรกฎาคม 2567 จาก <https://asean.mfa.go.th/th/page/cate-2363-ประเทศสมาชิก?menu=5d68abb015e39c1b9c05d2e2&p=2>
- กรุงเทพธุรกิจ. (2565). วันเด็ก 2565 สังคมมีส่วนรับผิดชอบต่อ ความรุนแรงในเด็ก แคไหน? เรียกใช้เมื่อ 28 ตุลาคม 2566 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/social/981435>
- จิระวรรณ ศรีจันทร์ไชย และสุจิตา ตีลการยทรัพย์. (2564). ผลกระทบจากการใช้สมาร์ทโฟนในเด็กปฐมวัย: บทบาทของพยาบาลในการช่วยเหลือดูแล. วารสารมหาจุฬานาครธรรมศน์, 8(10), 113-124.
- ณัฐยา ศรีทะแก้ว. (2561). ความท้าทายเกี่ยวกับปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นไทย. วารสารวิทยาศาสตร์สุขภาพ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสรรพสิทธิประสงค์, 2(3), 1-18.
- ชาม เชื้อสถาปนศิริ. (2564). ผลข้างเคียงยุคดิจิทัล เด็กติดจอกระทบพัฒนาการ. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2567 จาก <https://www.naewna.com/likesara/568155>
- นิตยา เพ็ญศิริรักษา. (2564). ปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นกับหลักสูตรเพศศึกษารอบด้าน. วารสารวิชาการสาธารณสุขชุมชน, 7(3), 1-16.
- ลาวัญญ์ ฌันตศิลป์กุล และจตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร. (2563). โครงการสังเคราะห์งานวิจัยการค้ำนุชย์เพื่อการพัฒนา กฎหมายและจัดทำแนวทางปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- ศุภากร หวัง และสมชาย เตียวกุล. (2562). การถูกกลั่นแกล้งบนสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ. วารสารจิตวิทยาคลินิก, 50(2), 17-28.
- อัศวินุต แสงทองดี และมีชัย สีเจริญ. (2565). แนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรต่อเด็กของห้อง สอบสวนในสถานีดารวจ. วารสารวิชาการอาชีวศึกษาและนิติวิทยาศาสตร์, 8(1), 94-113.
- The ASEAN Secretariat. (2017). ASEAN Regional Plan of Action on Elimination of Violence Against Children. Jakarta: ASEAN Secretariat.